

spoznali. V odgovor jim je kriknilo krdelo privilegiranih licemercev, ki so se dobrikali narodu in njegovim „čednostim“ ter so zavrgli odkritosrčno besedo z njenim glasnikom vred.

Vgnezdilo se je lažno prepričanje o zdravem in dobrem ljudstvu, ki pa se je prav za prav že pogrezalo v prepade budodelstev, pijanstva in drugih razvad, ki so v nekih slovenskih pokrajinah že docela zlomile moralno in socialno hrbtenico vaškega prebivalstva.

Tej moralni in duhovni stiski se je pridružila od prevrata sem še politična in socialna beda našega deželana in meščana. Vse te kuge so si prav za prav se stre, saj so se porodile iz usodnega manjvrednostnega kompleksa slovenskega izobraženca in meščana. Edino zdravilo zoper nje je, — volja in moč, — ustvariti iz našega večnega nomadskega političnega življenja popolnoma dograjen slovenski politični dom, v katerem bo zbrano v organski duhovni in socialni občini vse, kar živi v mejah in izven mej te države, ter je slovensko po duhu in jeziku. To mora biti naš minimalni narodni program, za katerega moramo zastaviti duh in srce.

Slutim, da sem te misli nekako nehote posnel iz naše zgodovine, še bolj pa iz vzpona našega najmlajšega rodu, ki ve, da slovenska reč sicer ne more propasti, da pa je potrebno za njeno normalno rast dejanj, rastočih iz najvišjega duhovnega in telesnega junaštva.

Druga misel, ki sem jo posnel iz Kranjčeve knjige, je samo nekakšna podoba, ki dokazuje resničnost prve. Odkritosrčnost, s katero se je pisatelj lotil upodobitve svojega rojaka prekmurskega kmeta —, mu je nehote dala še neko nagrado. Dokazal je s svojim delom, da je samo skromni žarek socialne pravičnosti, ki je posijal na prekmurskega težaka v podobi agrarne reforme, do dna preoblikoval to prastaro slovensko rajo. Nobena slovenska knjiga mi ni s tako sugestivno silo razodela resnice, da je kmet brez zemlje obsojen na najbednejše duhovno in telesno životarjenje, kakor sem to občutil ob Kranjčevi knjigi.

Kolika vzpodbuda za mladi rod, ki se hoče predvsem bojevati za pravilno ureditev socialnega življenja. Dela naših starejših pripovednikov so rastla iz globin našega narodnega življenja, najmlajši rod pa hoče črpati svoje navdihe iz našega socialnega boja, ki pa je zaradi svojevrstnih zapletljajev tudi naš narodni boj. Zarja socialnega in življenjskega optimizma, ki je razlita nad Kranjčevo povestjo, nam potrjuje, da je šele s socialnim prerodom pridobljen naš človek za slovensko politično idejo.

Ne rad bi na koncu teh bežnih razmišljanj padel v žargon poklicnega kritikarstva. Bližnji rojak Kranjčevih ljudi sem. Mislil sem, da jim poznam dušo in obraz. Vendar mi je mladi avtor razkril toliko globin njihove duše, da se sramujem, da jih nisem bolje poznal. Vidi se mu, da živi s svojim rodом, da misli in čuti z njim. Tu je vir njegove mladostne pripovedne sile, tu poroštvo za njegov razvoj.

A. Slodnjak.

Politični pregled

Temelji varnosti in miru

Dogodki, ki so se zvrstili od letošnje pomladi sèm, so do skrajnosti stopnjevali obstoječo napetost mednarodnih razmerij. Vojaška zasedba Porenja je ostala, kakor je bilo od vsega začetka pričakovati, izvršeno dejstvo. Svet Zveze narodov tudi zdaj ni mogel priti dalje kakor do gole ugotovitve, da je Nemčija prelomila versajsko in lokarnsko pogodbo. Nadaljnji ukrepi so doslej ostali samo predmet

načrtov in razgovorov med lokarnskimi državami, dasi je od takrat minilo že tri mesece.

Med tem se je poreski aferi pridružila še abesinska — aneksija Abesinije italijanskim kolonijam in vključitev v novo proglašeni rimski imperij. Vse, kar je Zveza narodov ob tej aneksiji mogla storiti, je sklep, da bo zavzela končno stališče na sestanku, ki se bo vršil junija. Sankcije pa so še ostale in Italija grozi z izstopom iz Zveze narodov.

V nemiru, ki je nastal po teh dogodkih in ki je usmeril vso pozornost in dejavnost evropske politike na nemške in italijanske meje pa na Ženevo, ki se že več kot leto dni zaman prizadeva zagotoviti svetu varnost in mir, je prišla nova kršitev mirovnih pogodb, ko je Avstrija po nemškem zgledu uvedla splošno vojaško dolžnost. Vse je že pripravljeno, da o prvi priliki razglasi enako odločitev tudi Madžarska. „Gre za to, da vemo, ali bo praksa izvršenega dejstva, ali bo enostranska odpoved svobodno in slovesno sprejetih obveznosti postala v Evropi politični sistem, ali se bodo smele pogodbe v vsakem trenutku in neposredno po volji njihovih podpisnikov izpreminjati —“ je vzkliknil francoski zunanji minister Flandern na marčnem izrednem sestanku sveta Zveze narodov. Aneksija Abesinije in avstrijska oborožitev sta po zasedbi Porenja znova potrdili, da je samovoljno trganje mednarodnih pogodb in podiranje temeljev sožitja med narodi v resnici postalo politični sistem!

Politični položaj v Evropi je danes tak, da more priti vsak trenotek do katastrofe. „Dandanes se vojne navadno ne napovedujejo, temveč se enostavno začne.“ Državniki odkrito govoré, da po vojni še ni bilo take negotovosti kakor te mesece, in narodi čutijo, da se pripravlja nekaj velikega in usodnega. Pred nami je veliko vprašanje, kako rešiti mir in kako združiti vse miroljubne države v resnično Zvezo narodov, ki bi morala postati trden in močan, vsem napadom kljubujoč politični sistem za obrambo miru. Kajti obramba miru je veliko poslanstvo generacij, ki živé v štiridesetih letih dvajsetega stoletja.

Ko je pretekle jeseni Italija začela vojno v Afriki, se je zdelo, da se bo Zveza narodov po tolikih neuspehih rehabilitirala. Prvič, odkar Zveza narodov obstoji, so bile ob začetku italijansko-abesinske vojne sklenjene sankcije proti Italiji kot neizzvani napadalki. Ugled Zveze narodov je nenadoma zrastel in sankcije, ki so bile njeno prvo odločno dejanje za obrambo miru, so z odobravanjem sprejeli najširši sloji vseh narodov, ki so si ohranili vsaj nekaj politične svobode in možnosti političnega udejstvovanja in uveljavljanja lastne volje.

Toda s tem razpoloženjem, ki se je izražalo v široki javnosti teh narodov, ni bilo v skladu delo diplomatov, ki so sankcije sicer sklenili, ki pa so imeli do njih precej neenako stališče. V prvi vrsti je bila francoska diplomacija z Lavalom, ki je močno oviral uspešnost sankcij. Uveljavljanje sankcij je šlo počasi in sankcije niso prepovedale uvoza najvažnejših podroktov, ki so potrebni v vojni, na primer petroleja. Zato je razumljivo, da sankcije niso imele tistega učinka, kakor če bi se izvršile naglo in v celoti, in da zlasti niso ustavile vojne. Pokazalo se je, da diplomati v Ženevi niso bili glasniki tistih množic v posameznih državah, ki so s tako vero in navdušenjem sprejele sankcije.

Na zunaj je bila angleška diplomacija poleg sovjetske skoraj edina, ki je s svojo odločno in brezpogojno zahtevo po sankcijah izražala mnenje svojega naroda. V resnici pa je bila ta skladnost le stek dveh sicer različnih stremljenj, kajti stališče angleške vlade in njenih diplomatov ter razpoloženje angleške javnosti sta izhajala iz povsem različnih osnov. A. Vidakovič pravi: „Angleška terja

obračun z Italijo. Človek z ulice zato, ker je moralno revoltiran zaradi italijanskega napada na Abesinijo in zaradi zračnega bombardiranja ter uporabe strupenih plinov. Skupina imperialistov pa zato, ker vidi potrebo, da se oslabi najnevarnejši angleški tekmeč na Sredozemskem morju... Uradna Angleška se bo zato trudila, da čim močneje privije v Ženevi gospodarski vijak, ker tako privit vijak pomeni gospodarsko oslabitev tekmeča za dolgo vrsto let. Toda prav tako bo prenehala z nadaljnjim privijanjem v tistem trenutku, ko bo občutila, da bi se utegnil vijak zlomiti v roki.“ To se je že pokazalo prvič ob Hor-Lavalovem načrtu in drugič v zadnjih tednih, ko je del angleških vladnih krogov navzlic aneksiji Abesinije postal naklonjen odpravi sankcij. Angleški človek z ulice, nadaljuje A. Vidaković, v svojem preprostem pojmovanju miru ne razume, da se je treba za mir tudi boriti, in končno zmeden sledi svojim politikom. Tako je razumljiva karakteristika, ki jo je dal bivši tajnik francoske radikalne stranke: „... Angleška ostaja identična s samo seboj... konservativcu je naravno, da se sklanja pred Zvezo narodov, tako kakor se zdi leberistu pravilno, da računa z nujnostmi imperialistične politike.“

Mnogo ostrejše in bolj dozorelo nasprotstvo med vlado in narodom je bilo v Franciji, kjer je bilo ravnanje francoske vlade v očitnem nesoglasju z razpoloženjem javnosti. To se je pokazalo zlasti ob volitvah, ki so prinesle velikansko zmago strankam, združenim v Ljudski fronti. Za nas ni nezanimivo, da je bila med prvimi točkami programa Ljudske fronte poleg obrambe demokracije obramba miru in Zveze narodov, proti čemur je čisto odkrito nastopala desničarska Narodna fronta, poveličevala kulturni pomen vojne in posebej italijanskega napada na Abesinijo, zanikavala ves pomen Zveze narodov, zahtevala odpravo sankcij proti Italiji in podobno. Francozi pa so se v velikanski večini odločili za demokracijo in mir ter Zvezo narodov. Ta opredelitev je bila najostrejša obsodba Lavalove politike in prva pot k temu, da postane tudi zunanja politika zadeva, o kateri odloča narod v vsem svojem obsegu.

V resnici vidimo danes v politiki osnovno nesoglasje med tako imenovanimi ljudskimi zastopniki in ljudstvom, nesoglasje, ki je tudi na zunaj vidno in ostro ali pa se kdaj v določenem primeru zakrije, kakor nam je lep primer Velika Britanija, pa tudi vse tiste države, katerih prvo načelo zunanje politike je mir, pri čemer pa si narodi ta „mir“ drugače predstavljajo kot njihove vlade in diplomati. Narodi sami so danes še povečini prav v zunanji politiki pasiven element, ki izraža sicer svoje razpoloženje, zadovoljstvo ali nezadovoljstvo, toda ki še ni toliko organiziran, da bi sam po svojih organih ravnal svoje življenje. Kakor so bili narodi ob sklenitvi sankcij navdušeni, tako so danes zaradi neuspehov Zveze narodov razočarani. In vendar je res, da je Zveza narodov taka, kakršne so države, ki pošiljajo svoja zastopstva v Ženevo. Če vlada ali zastopstvo ni organ, ki ga narod sam postavlja in nadzira, potem ta organ v teh razmerah ne bo delal v splošnem interesu. Izvajanje sankcij je bilo prepuščeno posameznim vladam in ozkemu krogu njenih uradnikov in kaj vedo narodi, kako se je to vršilo? Danes diplomati znova razpravljajo o reorganizaciji Zveze narodov — seveda po smernicah tistih, ki imajo v posameznih državah resnično moč in oblast. Narodi so spet zmedeni obstali kakor tisti angleški človek z ulice.

Evropa je danes pred nadvse težkimi problemi. V osrčju Evrope sta se razvila dva fašizma, ki resno ogrožata mir in samo existenco nekaterih narodov. V zadnjih mesecih, potem ko se je v Ženevi ob sklenitvi sankcij manifestirala enotnost držav proti italijanski vojni, sta se oba fašizma, doslej na vso moč sprta, spet zbližala. Neučinkovitost sankcij in italijanska zmaga ni samo moralen poraz.

Zveze narodov, temveč silna okrepitev sedanje Italije, ki prenaša zdaj svoje eks-panzijsko področje iz Afrike v Evropo sámo, kjer se pridružuje Nemčiji, da z njo povzroči novo razdejanje.

Kako je mogla priti Evropa v ta strahotni položaj? Če pogledamo razvoj evropske povojne politike, lahko presodimo, da ni slonela na tistih temeljih, ki se nam zdijo danes edino mogoči. Dejstvo, da se je z versajsko mirovno pogodbo postavil sistem, s katerim naj se nemški narod čim bolj pritisne ob tla in ki je bil ves čas po vojni glavna smernica francoske politike, dejstvo, da zmagovite velike sile niso dopustile uresničenja volje nemškega naroda v Nemčiji in Avstriji, ki je enodušno zahteval zedinjenje, dejstvo, da v Nemčiji do prave demokratične vlade sploh ni prišlo, ampak se je vajmarska republika izrodila v vladavino proti koristim širokih slojev nemškega naroda, — vsa ta dejstva izigravanja samo-odločbe in demokracije so vzbudila v nemškem narodu nerazpoloženje, ki je bilo zrelo za gesla porajajočega se narodnega socializma. Na drugi strani je Velika Bri-tanija v skladu z načeli svoje imperialistične politike na tihem podpirala revi-zionistična stremjenja povojne Nemčije prav tako kakor Italije, katere fašistična vlada je našla trdne opore prav v Veliki Britaniji. Lani je stopila na stran faši-stične Italije namesto Velike Britanije Lavalova Francija, ista, ki je na drugi strani sklepala pogodbo s Sovjetsko zvezo in izražala zvestobo Zvezi narodov. Posledice take nenačelne politike, ki se ni gibala na črti demokracije in enako-pravnosti narodov, niso izostale, kajti le iz te politike sta mogla zrasti tadva fašizma, ki zastavljata danes Evropi najtežje probleme. Morali smo doživeti paradoks, da se brani mir s pomočjo države, ki je na drugi strani sama iz-zvala vojno.

Nastaja vprašanje, ali je taka politika v skladu z načelom nedeljivosti miru in z načelom kolektivne varnosti, ki sta se v zadnjih letih s težavo vsaj teoretično uveljavili v mednarodni politiki. Prav gotovo ne. Italija nam je za to najlepši primer. Načelo nedeljivosti miru ne dopušča, da bi bila vojna nekje dovoljena, drugje prepovedana. Kolektivna varnost, ki sloni na medsebojni pomoči, ki jo v primeru napada vse države skupno nudijo napadeni državi, je zelo negotova, če jo pomaga vzdrževati vojujoča se država. Nasprotno, rezultat sodelovanja miroljubnih držav z državami, ki terjajo nasilno revizijo meja, je okrepitev teh slednjih.

Izvajanje načel nedeljivosti miru in kolektivne varnosti bo moglo biti uspešno in učinkovito le takrat, kadar ga bodo izvajali narodi sami, kadar bodo zastopstva v Ženevi resnični glasniki svojih narodov in ne bo nesoglasja v njihovih mislih. Ko so na Češkoslovaškem razpravljali o obrambnem zakonu, so zastopniki delovnih slojev poudarjali, da more resnična varnost države sloneti le na svobodi ljudstva, ki se ne sme niti politično niti gospodarsko utesnjevati; zlasti pregajanje narodnih manjšin žene le-te v fašizem in rezultat je namesto okrepitev obrambne moči države njena oslabeitev. Ljudstvo mora čutiti, da je država njegova, da mu država daje toliko, da jo je vredno braniti. Preko borbe za demokracijo gre borba za mir in enakopravnost narodov.

Kadarkoli so doslej razpravljali o krizi mednarodnih razmerij in zlasti Zveze narodov, nikdar niso oficialni krogi poudarili, v čem je bistvo problema. Podobno, kakor so v posameznih državah utesnjevali državljanske svoboščine in izklju-čevali ljudstvo od odločanja v politiki, tako so že nekajkrat nameravali refor-mirati Zvezo narodov tako, da bi izločili manjše države in to mednarodno ustanovo prepustili velikim silam. Seveda to ne bi bila Zveza narodov, ki mora biti koordinirana skupnost na znotraj in zunaj svobodnih narodov. Le taka skupnost, ki bo slonela na demokraciji vseh narodov, bo mogla izpolniti velike naloge našega časa, zlasti ostvariti kolektivno varnost in zagotoviti mir.

Zdi se, da se po težkih preizkušnjah zadnjega časa vendar polagoma začrtava pot, ki nas lahko privede iz tega kaosa nemira in negotovosti. Dasi je položaj zelo težak, morda še ni zamujena možnost, da se prepreči grozeče zlo. Francoski narod prinaša v evropsko politiko novih smernic in iniciativ. To pot res lahko rečemo: francoski narod, ker je s svojo jasno in odločno voljo po miru ter pripravljenostjo, se zanj boriti, stopil neposredno v mednarodno politiko. Francosko ljudstvo se je zavedlo, da je usoda njegovega življenja odvisna od njega samega. Znašlo se je v stiski naših dni in ni zmedeno sledilo svojim dosedanjim politikom, temveč je bilo toliko zrelo in močno, da je šlo v borbo za obrambo demokracije in miru ter s tem začelo svojo politiko. Vlada Ljudske fronte bo popravila greh Lavala in postala v mednarodni politiki vodilni člen fronte miru.

Znova oživlja upanje v tolikokrat razočaranih narodih, ki v istem času, ko fašistični režim proslavlja svojo krvavo kolonijalno vojno, vidijo v Franciji prvič v zgodovini čisto nove smernice mednarodne in celo kolonijalne politike. Nova vlada je z vsem poudarkom napovedala sodelovanje le z državami, ki branijo demokracijo in mir. Zdaj pa francoska javnost čisto resno razpravlja o nujnosti reform v francoskih kolonijah, v katerih naj se poleg splošne amnestije uvedejo demokratske svoboščine tiska, zborovanja in združevanja ter gibanja. Francoska Ljudska fronta uvideva nadvse težki gospodarski in socialni položaj narodov v francoskih kolonijah in ima v svojem programu izboljšanje tega položaja. Kajti francoski narod od strahotnega izrabljanja kolonijalnega prebivalstva ne bogati, temveč le nekateri posamezniki. V javni diskusiji se je to vprašanje že načelo in čisto odkrito in z vsem poudarkom se ugotavlja: „Edino moralno opravičilo kolonizacije bi bilo, iskreno pripraviti neodvisnost domačih (scil. kolonijalnih) narodov.“ Kolonije, ki so danes predmet sporov in vojn, naj se vključijo kot enakovredni člen v skupnost svobodnih narodov in naj postanejo nova opora miru.

Zmedeni človek z ulice in tisti, ki so ga te razmere navzlic vsem občilom našega stoletja potisnile na periferijo dogajanj, je uzrl pot, po kateri bo šel. Prvič v zgodovini svojega naroda se bo tudi naš človek zavedel svoje veljave in bo nekaj hotel. Naučil se bo samostojno presojudati politiko in sodelovati v njej. Spoznal bo tesno povezanost svojega življenja z mirom, ki mu ne bo prazna beseda v jeziku diplomatov. Vedel bo, da gre za največja vprašanja njegovega življenja. Saj živi na važnem križišču največjih cest. Njegova zemlja je v Srednji Evropi, ki je danes osrednji evropski problem. Preko borbe za demokracijo gre borba za mir in enakopravnost tudi slovenskega naroda.

Albert Kos.

Kronika

Dos Passos kot problem sovjetske literature

John dos Passos je poleg Sinclairja Lewisa pač morda najbolj znano in upoštevano ime v dolgi vrsti novejših ameriških romanopiscev. S svojimi tremi poglavitnimi velikimi romani, ki nosijo značilne naslove: 42. vzporednik, Leto 1919 in Manhattan Transfer, je Dos Passos podal tipične primere modernega proznega veleteksta kot izraz XX. veka, in sicer tako po vsebini kakor stilu izrazito ameriškega: umetniška resničnost, ki jo ta pisec podaja, je popolni ponatis najnovejše podobe Novega sveta in tehnika, ki jo pri tem uporablja, prav tako malo evropska (v tistem starem pomenu besede). Johna Dos Passosa bi v resnici mogli imenovati „narodnega pisatelja“ U. S. A., nadaljevalca tradicije Theodorja Dreiserja, Catherja in Hergesheimerja; zgoraj imenovane knjige njegove obsežne pi-